

ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ ЯК СПЕЦІАЛЬНИЙ СУБ'ЄКТ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ВНАСЛІДОК КОРУПЦІЙНИХ ДІЯНЬ

LAW ENFORCEMENT AS A SPECIAL SUBJECT OF COMPENSATION FOR DAMAGES CAUSED DUE TO CORRUPTION

Ніжинський С.С.,

здобувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Навчально-наукового інституту права та психології
Національної академії внутрішніх справ

Наукова стаття присвячена комплексному вивченню поняття правоохоронних органів як спеціального суб'єкта відшкодування шкоди, завданої внаслідок корупційних діянь, одним з основних завдань яких є ведення боротьби із організованою злочинністю і корупцією з урахуванням положень цивільного законодавства України. Проаналізовано ряд нормативно-правових актів, що регулюють відносини щодо відшкодування шкоди, завданої внаслідок корупційних діянь правоохоронними органами, а також внесено ряд пропозицій до чинного законодавства України.

Ключові слова: правоохоронні органи, корупційні діяння, відшкодування.

Научная статья посвящена комплексному изучению понятия правоохранительных органов как специального субъекта возмещения вреда, причиненного в результате коррупционных действий, одной из основных задач которых является ведение борьбы с организованной преступностью и коррупцией с учетом положений гражданского законодательства Украины. Проанализирован ряд нормативно-правовых актов, регулирующих отношения по возмещению вреда, причиненного в результате коррупционных действий правоохранительными органами, а также внесен ряд предложений в действующее законодательство Украины.

Ключевые слова: правоохранительные органы, коррупционные действия, возмещения.

Scientific article is devoted to a comprehensive study of the concept of law enforcement as a special subject for damages caused as a result of corruption, one of the main objectives of which is to conduct the fight against organized crime and corruption with the provisions of civil legislation of Ukraine. A number of legal acts regulating relations for damages caused as a result of corruption by law enforcement authorities was analyzed, and the author made a number of proposals to the current legislation of Ukraine.

Key words: law enforcement authorities, corruption, compensation.

Безперечно, корупція є злочином, який виявити дуже складно, і, очевидно, що одним з найбільш ефективних і необхідних заходів подолання корупції та боротьби з нею є успішне створення потужної системи правоохоронних органів, і це є ключовим завданням для профілактики та ефективної боротьби з нею. Відповідно, щоб виконати це завдання, необхідно докласти чимало зусиль щодо створення величезного потенціалу в системі правоохоронних органів.

Одним із пріоритетних напрямів боротьби з корупцією, які потребують першочергової уваги, є створення належного механізму відповідальності саме правоохоронних органів за корупційні правопорушення, зокрема шляхом чіткого законодавчого врегулювання.

Метою статті є комплексний загальнотеоретичний аналіз поняття правоохоронних органів як спеціального суб'єкта інституту цивільно-правової відповідальності за шкоду, завдану внаслідок корупційних діянь; аналізу теоретичних і практичних проблем, що виникають між правоохоронними органами та іншими учасниками правовідносин у разі притягнення посадових осіб правоохоронних органів до відповідальності, а також у розробці пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства, а також формулювання можливих пропозицій щодо вирішення проблемних питань, пов'язаних із відшкодуванням шкоди правоохоронними органами.

Аналіз останніх досліджень. Питання відшкодування шкоди, завданої внаслідок корупційних діянь правоохоронними органами, майже не досліджувалося науковцями, оскільки більше уваги приділялося загальним питанням відшкодування шкоди. Так, Г. К. Матвеев досліджував загальні підстави цивільно-правової відповідальності [6, с. 24]. В. М. Савицький та Е. А. Флейшиц приділяли увагу саме майновій відповідальності за шкоду, завдану посадовими особами органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури та суду [7, с. 15-16]. І.

А. Тактаєв висвітлював питання окремих видів відповідальності публічно-правових утворень за шкоду, завдану їх органами та посадовими особами [8, с. 13-18].

Дослідження загальних питань цивільно-правової відповідальності містяться в роботах таких вчених: Б. С. Антимонова, Б. Т. Безлепкіна, А. М. Белякова, С. Н. Братуся, О. С. Іоффе, Н. С. Малєина, М. Я. Мариніної, Г. К. Матвеева, В. Т. Нора, Л.А. Прокудіної, З. М. Рамовської, В. А. Рясенцева, О. Н. Савицького, В. Т. Смирнова, А. А. Собчака, Є. О. Суханова, І. А. Тактаєва, В. А. Тархова, Ю.К. Толстого, Є. А. Флейшиц, М. Д. Шаргородського, А. М. Ерделевського та інших.

Постановка проблеми. На жаль, проблема удосконалення правової бази щодо відповідальності правоохоронних органів за вчинення корупційних діянь на сьогоднішній день залишається не вирішеною, оскільки стратегічним напрямом боротьби з корупцією є посилення відповідальності винних у корупційних правопорушеннях осіб та забезпечення їх притягнення до відповідальності [1; 2].

Незважаючи на проведення цілої низки заходів, спрямованих на боротьбу з корупцією, реформування вітчизняного антикорупційного законодавства є незавершеним [3; 2]. Законодавчого врегулювання потребують такі питання, як притягнення до відповідальності юридичних осіб за вчинення їх уповноваженими особами корупційних правопорушень; удосконалення інституту конфіскації та притягнення до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень осіб, які користуються недоторканістю.

Виклад основного матеріалу. Під правоохоронним органом розуміють державну установу (або державну юридичну особу), яка діє в системі органів влади й виконує на основі закону державні функції (владні, організаційно-розпорядчі, контрольно-перевірочні тощо) в різних сферах внутрішньої та зовнішньої діяльності Української держави. У статті 2 Закону України «Про

державний захист працівників суду та правоохоронних органів» подано перелік правоохоронних органів, до яких, зокрема, належать: органи прокуратури; органи внутрішніх справ; органи служби безпеки; військової служби правопорядку у Збройних Силах України; митні органи; органи охорони державного кордону; органи й установи виконання покарань органи державної податкової служби; органи державної контрольно-ревізійної служби; органи рибоохорони; органи державної лісової охорони; інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції [5; 2].

До юрисдикції правоохоронних органів відносять охорону, захист та відновлення порушених прав, припинення, виявлення та розслідування злочинів. Правоохоронні органи являються тим державним органом, мета якого – дотримання закону і порядку в суспільстві. Правоохоронні органи є відповідальні, в межах повноважень, наданих їм державою, за щоденний контакт з громадянами, допомагаючи їм здійснювати свої конституційні обов'язки.

Таким чином, правоохоронні органи – спеціальні компетентні органи, уповноважені державою виконувати в установленому законом порядку функції і завдання щодо розслідування та попередження порушень закону, відновлення прав, захисту національної (державної) безпеки, підтримці законності і правопорядку, забезпечення права.

Говорячи про відшкодування шкоди, завданої внаслідок корупційних правопорушень правоохоронними органами, хотілося б звернути увагу на те, що відшкодувати завдану шкоду у досліджуваних відносинах, особливо у повному обсязі, як про це зазначає Цивільний Кодекс України, досить важко [2, с. 46-47].

Нерідко при виконанні своїх функцій правоохоронні органи заподіюють майнову шкоду фізичним та юридичним особам, у зв'язку з чим виникає необхідність її відшкодування. Однак шкода може бути заподіяна як незаконними діями (бездіяльністю) правоохоронних органів, так і бути наслідком діяльності, передбаченої чинним законодавством, оскільки нерідко при виконанні своїх обов'язків виникає необхідність заподіяння шкоди, адже в іншому випадку неможливо здійснення ефективного реагування на злочин.

Специфіка цивільно-правової відповідальності правоохоронних органів як в деліктних, так і в договірних відносинах практично не досліджувалася. У зв'язку з цим виникла необхідність проведення аналізу багатьох аспектів цивільно-правової відповідальності правоохоронних органів, а саме: необхідно дослідити поняття правоохоронного органу як спеціального суб'єкта цивільно-правової відповідальності; поняття посадової особи правоохоронного органу; поняття та правову природу, а також підстави відповідальності правоохоронних органів, зокрема особливості змісту протиправних дій правоохоронних органів та їх винність у заподіянні шкоди як в деліктних, так і в договірних відносинах; особливості відповідальності правоохоронних органів за шкоду, заподіяну при здійсненні функцій органів дізнання та інше.

Специфікою делікту, передбаченого статтями 1173-1175, є суб'єктний склад заподіювачів шкоди. Ними можуть бути органи державної влади, органи влади Ав-

тономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування. Безпосереднім відповідачем, який виступає від імені таких органів, є відповідний фінансовий орган держави, Автономної Республіки Крим і територіальних громад. Закон не передбачає переліку незаконних діянь, за які настає відповідальність за цим деліктом. Основним критерієм настання відповідальності в цих випадках є визнання рішення, дії чи бездіяльності незаконними.

Отже, для нас важливим є визначення суб'єкта відповідальності, а саме поняття посадової особи правоохоронного органу.

Під посадовою особою правоохоронного органу ми розуміємо працівника, що перебуває у штаті правоохоронного органу, наділеного відповідно до законодавства владними правами і обов'язками для здійснення своїх функцій.

При здійсненні своїх функцій суб'єктом цивільно-правової відповідальності за заподіяну шкоду може бути кожен елемент системи правоохоронних органів.

Невирішеним залишається питання щодо розуміння підстав відшкодування шкоди, завданої корупційними діяннями правоохоронних органів. За відсутності спеціальної норми у Цивільному кодексі з окресленого питання, залишається досліджувати підстави цивільної відповідальності за корупційні правопорушення крізь призму самого факту завдання шкоди. Оскільки проблема існує у такому значному вимірі, навряд чи можна її радикально вирішити коригуванням норм антикорупційного законодавства. Проблема вимагає широкого пошуку у інших напрямках, зокрема всебічного наукового дослідження та впровадження ефективних заходів суспільної корекції у тих сферах, які таким дослідженням будуть визначені.

Саме звідси і виникає необхідність перегляду антикорупційного законодавства, ліквідації його прогалин і суперечностей, а також норм з можливістю їх довільного тлумачення, що створюють передумови корупційної поведінки. Аналіз запропонованих змін засвідчив про відсутність у них жодної згадки про відшкодування шкоди, завданої внаслідок корупційних діянь [4; 5].

У зв'язку з цим вважаємо за доцільне внести пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства з питань поновлення порушених прав юридичної чи фізичної особи внаслідок саме корупційних правопорушень та доповнити чинне цивільне законодавство нормою, яка б регламентувала такі положення. Зокрема, пропонуємо внести наступні пропозиції до Цивільного Кодексу України, доповнивши його нормою статті 1175¹, виклавши її в такій редакції: «Правоохоронні органи відшкодовують майнову та моральну шкоду, заподіяну особам та їх майну внаслідок корупційних діянь своїх посадових осіб та інших працівників при виконанні ними службових або трудових обов'язків, відповідно до цивільного та бюджетного законодавства України».

Кінцевою метою боротьби з корупцією є зосередження уваги на роботі правоохоронних органів. Тому вкрай важливо нарощувати їх потенціал, з тим щоб забезпечити правоохоронним органам адекватне оснащення необхідними знаннями та навичками, щоб синхронізувати і виконувати свої обов'язки з максимальною ефективністю у відповідності з міжнародними стандартами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Концепція подолання корупції в Україні «На шляху до доброчесності». // Указ Президента України № 1001/2011 від 21 жовтня 2011 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : president.gov.ua/documents/14092.html.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // *Голос України*. – 2003. – № 45–46. – 12.03.2003 р.; № 47–48. – 13.03.2003 р.
3. Про засади запобігання і протидії корупції : Закон України від 7 квітня 2011 р. // *Відомості Верховної Ради України*. – 2011. – № 3206-VI.

4. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» від 15.06.2011 // Голос України.
5. Закон України «Про державний захист працівників суду та правоохоронних органів» від 2 березня 1994 року згідно з Постановою Верховної Ради України від 4 лютого 1994 року № 3925-XII) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T378100.html.
6. Матвеев Г. К. Основания гражданско-правовой ответственности. – М., 1970.
7. Савицкий В. М., Флейшиц Е. А. Об имущественной ответственности за вред, нанесенный должностными лицами органов дознания, предварительного следствия, прокуратуры и суда // Советское государство и право. – 1966. – № 7.
8. Тактаев И. А. Отдельные виды ответственности публично-правовых образований за вред, причиненный их органами и должностными лицами. Актуальные проблемы гражданского права : сборник статей. Вып. 7 / Под ред. О. Ю. Шилохвоста. – М. : Издательство НОРМА, 2003.
9. Черновол Е. П. Возмещение вреда, причиненного незаконными действиями организаций и их должностных лиц. Свердловск, 1984.